

УДК 81'255

ДО ПИТАННЯ СТРАТЕГІЙ ПЕРЕКЛАДУ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ

Наталя Жмаєва

кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Одеса, Україна

e-mail: zhmaeva@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3382-0155>

АНОТАЦІЯ

Сучасне перекладознавство, яке носить дескриптивний характер, припускає можливість зміни функції вихідного тексту під час перекладу, реконструкцію сенсу, структури в залежності від мети перекладу. Дослідження виконано у рамках комунікативно-функціонального підходу до перекладу, який враховує весь спектр лінгвальних та позалінгвальних чинників, які впливають на переклад у широкому сенсі цього слова, що й зумовлює його актуальність.

Проведений перекладацький аналіз націлений на встановлення інвентарю тактик та операцій перекладів, які є результатами застосування стратегій комунікативно-рівноцінного та терціарного перекладу.

Застосовані стратегії перекладу реалізовані спільними тактиками (тактика передачі релевантної інформації, тактика передачі стилістичних характеристик тексту, тактика передачі формально-структурних характеристик тексту), проте кожна тактика має свої особливості реалізації.

Спільними для застосованих тактик операціями виявилися такі: пошук еквівалента та пошук варіантного відповідника.

Ключові слова: *політичні промови, стратегія комунікативно-рівноцінного перекладу, стратегія терціарного перекладу, тактика, операція перекладу.*

Актуальність. Дослідження виконано у рамках комунікативно-функціонального підходу до перекладу, який враховує весь спектр лінгвальних та позалінгвальних чинників, які впливають на переклад, що й зумовлює його актуальність. Результати аналізу, отримані із за-

стосуванням сучасного понятійного апарату перекладознавства, є затребуваними сучасною теорією та практикою перекладу. Дослідження репрезентує результати низки аналізів на матеріалі перекладів текстів різних типів дискурсу, що виконуються згідно з методикою аналізу, репрезентованого у публікації у співавторстві із Т. Корольовою (Жмаєва, Корольова, 2018).

Мета праці полягає у встановленні специфіки застосування стратегій комунікативно-рівноцінного та терціарного перекладу на матеріалі перекладу політичних промов.

Матеріалом дослідження слугувала прощальна президентська промова Джорджа Вашингтона, виголошена 17 вересня 1796 року, та інавгураційна промова Джона Кеннеді, виголошена 20 січня 1966 року, а також їх переклади українською мовою, виконані В. Горбатьком (Промови, що змінили світ, 2019).

У роботі використано такі **методи**: лінгвістичний аналіз, зіставний аналіз та метод лінгвістичної інтерпретації одержаних даних.

Результати і обговорення. Сучасний етап розвитку перекладознавства, який поєднує засади класичного лінгвістичного (текстоцентричного) підходу до перекладу та засади комунікативного підходу, передбачає урахування під час перекладу повного спектру лінгвальних та позалінгвальних чинників, які впливають на процес та результат перекладу. До поля зору перекладознавців потрапляють учасники процесу перекладу зі своїми комунікативними намірами, що призводить до усвідомлення обумовленості перекладу відповідній комунікативній ситуації перекладу. Переклад розглядається як засіб задоволення потреб комунікантів (перш за все, одержувачів перекладу) та ініціаторів перекладу. Головним орієнтиром для перекладача за таких умов виступає мета перекладу.

Мета перекладу, яку ставить перед собою викладач або замовник перекладу, зумовлює добір тієї чи іншої стратегії перекладу. Стратегія перекладу реалізується за допомогою перекладацьких тактик та операцій перекладу [1].

Проведений перекладацький аналіз націлений на встановлення інвентарю тактик та операцій перекладів, які є результатами застосування стратегій комунікативно-рівноцінного та терціарного перекладу.

Аналізовані тексти перекладів опубліковані в одному виданні, адресовані сучасному україномовному читачеві. Із анотації до джере-

ла перекладів впливає, що видавці ставлять собі за мету ознайомити читача з найвідомішими промовами, які змінили світ. Проте обрані переклади виконані із застосуванням різних стратегій перекладу. Під час перекладу промови Дж. Вашингтона, яка була проголошена більше 200 років тому, виконаний із застосуванням стратегії терціарного перекладу, яка передбачає створення тексту перекладу, який задовольняє потреби носія МП, мета якого відмінна від мети автора оригіналу. Можна припустити, що перекладач, розуміючи, що його перекладу не доведеться сприяти єднанню американської нації, не намагається утворити комунікативний, структурний та стилістичний аналог вихідного тексту.

У той же час переклад інавгураційної промови Дж. Кеннеді виконаний із застосуванням стратегії комунікативно-рівноцінного перекладу, тобто є еквівалентним вихідному тексту згідно з засадами скопостеорії [5]. Можемо припустити, що промова Дж. Кеннеді є не такою віддаленою у часовому континуумі від сьогодення, не втратила своєї актуальності, тож, незважаючи на те, що експліцитно президент звертається виключно до американців (*Vice President Johnson, Mr. Speaker, Mr. Chief Justice, President Eisenhower, Vice President Nixon, President Truman, Reverend Clergy, fellow citizens!*), проте констатуємо в його промові непрямі звертання до інших країн (*To those old allies whose cultural and spiritual origins we share, we pledge the loyalty of faithful friends...*

To those new states whom we welcome to the ranks of the free, we pledge our word that one form of colonial control shall not have passed away merely to be replaced by a far more iron tyranny...

To those people in the huts and villages of half the globe struggling to break the bonds of mass misery,...

To our sister republics south of our border, we offer a special pledge--to convert our good words into good deeds...), до ООН (To that world assembly of sovereign states, the United Nations, our last best hope in an age where the instruments of war have far outpaced the instruments of peace...), до потенційних та прямих ворогів США (Finally, to those nations who would make themselves our adversary, we offer not a pledge but a request: that both sides begin anew the quest for peace...

So let us begin anew--remembering on both sides that civility is not a sign of weakness, and sincerity is always subject to proof. Let us never negotiate out of fear. But let us never fear to negotiate...).

Зрозуміло, що припущення щодо мотивів видавців та перекладача, які зумовили добір стратегії перекладу, мають гіпотетичний характер, проте аналіз перекладів підтверджує розбіжності у застосованих тактиках та операціях перекладу та доводять висунуту гіпотезу.

Застосовані стратегії перекладу реалізовані спільними тактикам, проте кожна тактика має свої особливості реалізації.

Тактика передачі релевантної інформації демонструє відтворення усіх типів інформації першотворів — фактуальної, фатичної, емоційної та оперативної — за допомогою таких операцій перекладу: пошук еквівалента чи перекладацького відповідника, додавання, опущення, конкретизація.

The unity of government which constitutes you one people is also now dear to you. It is justly so; for it is a main pillar in the edifice of your real independence, the support of your tranquility at home, your peace abroad, of your safety, of your prosperity, of that very liberty which you so highly prize. — Єдність уряду, яка робить вас єдиним народом, також стала для вас заповітною і важливою. І недарма, бо ця єдність є опорою вашої справжньої незалежності, підґрунтям вашого спокою вдома і вашого миру в закордонні; вона є опорою вашої безпеки, вашого процвітання, опорою тієї самої вольності, яку ви так високо цінуйте...

Vice President Johnson, Mr. Speaker, Mr. Chief Justice, President Eisenhower, Vice President Nixon, President Truman, Reverend Clergy, fellow citizens! — Вице-президенте Джонсон, пане спікере, пане голово Верховного суду, президенте Ейзенхауер, віце-президенте Ніксон, президенте Трумен, преподобні отці, співгромадяни!

And so, my fellow Americans: ask not what your country can do for you--ask what you can do for your country.

My fellow citizens of the world: ask not what America will do for you, but what together we can do for the freedom of man.

Finally, whether you are citizens of America or citizens of the world, ask of us here the same high standards of strength and sacrifice which we ask of you. With a good conscience our only sure reward, with history the final judge of our deeds, let us go forth to lead the land we love, asking His blessing and His help, but knowing that here on earth God's work must truly be our own. — Тому, дорогі американці, не запитуйте, що країна може зробити для вас, запитуйте, що можете ви зробити для своєї країни.

Дорогі співгромадяни нашої планети! Не запитуйте, що Америка зробіть для вас, запитуйте, що всі ми разом можемо зробити для свободи людини.

Нарешті, хай ким би ви не були — громадянами Америки або громадянами світу, — вимагайте від нас так само високих прикладів сили і жертвності, як і ми вимагаємо від вас. Із чистою совістю, нашою єдиною безперечною винагородою, а історією як найвищим суддею наших вчинків, підемо ми вперед, спрямовуючи нашу улюблену країну, просячи Його благословення і Його допомоги, але знаючи також, що тут, на Землі, справа Божя воістину має бути нашою справою.

Observe good faith and justice towards all nations; cultivate peace and harmony with all; religion and morality enjoin this conduct, and can it be that good policy does not equally enjoin it? — Виявляйте добру волю і дотримуйтеся справедливості щодо всіх держав. Підтримуйте мир і злагоду з усіма. Релігія і мораль заохочують таку поведінку. А хіба її не заохочує не меншим чином і чесна політика?

Who can doubt that in the course of time and things the fruits of such a plan would richly repay any temporary advantages which might be lost by a steady adherence to it? Can it be, that Providence has not connected the permanent felicity of a nation with its virtue? The experiment, at least, is recommended by every sentiment which ennobles human nature. Alas! is it rendered impossible by its vices? — Хіба можна сумніватися, що з плином часу та зміною обставин плоди такого плану у стократ переважають будь-які тимчасові збитки, яких можна позбутися, якщо твердо й неухильно його дотримуватися? Хіба ж може бути, щоби Провидіння не пов'язало перманентний добробут нації з її чеснотами? Принаймні до такого експерименту спонукає кожне міркування, яке ушляхетнює природу людини. Але, на жаль, пороки людської природи унеможливають його! Хіба ж ні?

Проте констатуємо значне зменшення обсягів вихідної інформації (усіх типів) під час перекладу промови Дж. Вашингтона шляхом застосування операції опущення, що зумовлено метою та обраною стратегією перекладу. Перекладач перекладає 20 % вихідного тексту, значні обсяги вихідної промови Дж. Вашингтона залишаються не відтвореними. Це роздуми президента про долю країни, про взаємовідносини з сусідами, про взаємозалежність усіх куточків країни, про конституцію США. Зазначимо, що операція узагальнення інформації не застосовується — лише опущення (вилучення) інформації.

Тактика передачі стилістичних характеристик тексту (включаючи відтворення індивідуального стилю автора) демонструє відтворення стилістичного забарвлення вихідних текстів та реалізована операціями відтворення лексичного реєстру вихідного тексту, використанням міжмовних та перекладацьких відповідностей.

Усі стилістичні засоби, які залучають політики у своїх промовах, забезпечують високий рівень емоційності та впливу на реципієнта та відтворюються у перекладі. Найбільш яскравими стилістичними особливостями промови Дж. Кеннеді є наявність великої кількості антитез:

...symbolizing an end as well as a beginning — signifying renewal as well as change. — ...що символізує кінець — так само як і початок — знаменного оновлення та змін.

United there is little we cannot do in a host of cooperative ventures. Divided there is little we can do — for we dare not meet a powerful challenge at odds and split asunder. — Об'єднавшись, ми здійснимо будь-яку з безлічі спільних справ. Роз'єднані, ми не зробимо нічого, бо не наважимося прийняти могутнього виклику, залишаючись нарізно і не в злагоді одне з одним.

We shall not always expect to find them supporting our view. But we shall always hope to find them strongly supporting their own freedom — and to remember that, in the past, those who foolishly sought power by riding the back of the tiger ended up inside. — Ми не завжди сподіватимемося, що ці держави підтримають нашу точку зору. Але ми завжди сподіватимемося, що вони твердо підтримуватимуть власну свободу і пам'ятатимуть, як колись ті, хто нерозумно прагнув стати сильнішим, видершись верхи на тигра, врешті-решт опинявся у нього в шлунку.

Останній приклад ще демонструє відтворення образності вихідної метафори у перекладі.

Зауважимо, що образність, яка складає основу авторської алегорії, уособлення, метафори, також збережена у перекладі:

...the torch has been passed to a new generation of Americans... — ...смолоскип передано новому поколінню американців...

Now the trumpet summons us again... — Нині сурма знову кличе нас...

...the fruits of such a plan would richly repay any temporary advantages... — ...плоди такого плану у стократ переважають будь-які тимчасові збитки...

Наступною суттєвою стилістичною ознакою виступу Дж. Кеннеді є анафора, яка відтворюється у перекладі:

Let both sides explore what problems unite us instead of belaboring those problems which divide us.

Let both sides, for the first time, formulate serious and precise proposals for the inspection and control of arms and bring the absolute power to destroy other nations under the absolute control of all nations.

Let both sides seek to invoke the wonders of science instead of its terrors. Together let us explore the stars, conquer the deserts, eradicate disease, tap the ocean depths and encourage the arts and commerce.

Let both sides unite to heed in all corners of the earth the command of Isaiah — to “undo the heavy burdens . . . (and) let the oppressed go free.” —

Нехай обидві сторони з'ясують, які проблеми нас об'єднують, замість просторікувати про ті, що роз'єднують нас.

Нехай обидві сторони вперше сформулюють серйозні й конкретні пропозиції з інспекції і контролю над озброєнням, аби ту міць, спрямовану на знищення інших країн, поставити під цілковитий контроль усіх країн.

Нехай обидві сторони прагнуть творити не жахи науки, а ці дива. Разом будемо досліджувати зірки, підкорювати пустелі, викорінювати хвороби, вимірювати океанські глибини, захочувати мистецтво й торгівлю.

Нехай обидві сторони об'єднуються, аби донести до всіх куточків Землі заповіт Ісаї — «розв'яжи узи ярма, і пригноблених відпусти на свободу».

Промова Дж. Вашингтона менш емоційно насичена, звернення до реципієнтів, репрезентовані чисельними риторичними питаннями, анафорами, розбавлені розгорнутими роздумами президента, в яких превалує суспільно-політична лексика, згуртована складним синтаксисом. Вихідний текст також містить епітети, метафори, уособлення. Що стосується перекладу, констатуємо відтворення перелічених стилістичних особливостей вихідної промови:

... and can it be that good policy does not equally enjoin it? — А хіба її не заохочує не меншим чином і чесна політика?

Who can doubt that in the course of time and things the fruits of such a plan would richly repay any temporary advantages which might be lost by a steady adherence to it? Can it be, that Providence has not connected the permanent

felicity of a nation with its virtue? — Хіба можна сумніватися, що з плином часу та зміною обставин плоди такого плану у стократ переважають будь-які тимчасові збитки, яких можна позбутися, якщо твердо й неухильно його дотримуватися? Хіба ж може бути, щоби Провидіння не пов'язало перманентний добробут нації з її чеснотами?

Why forgo the advantages of so peculiar a situation? Why quit our own to stand upon foreign ground? Why, by interweaving our destiny with that of any part of Europe, entangle our peace and prosperity in the toils of European ambition, rivalry, interest, humor, or caprice? — Навіщо ж нехтувати перевагами такого особливого становища? Навіщо ж залишати власну позицію заради чужої? Навіщо ж робити нашу долю залежною від долі будь-якої частини Європи і пов'язувати наш мир і процвітання з виявами честолюбства, суперництва, інтересів, настроїв чи примх Європи?

Relying on its kindness in this as in other things, and actuated by that fervent love towards it which is so natural to a man who views in it the native soil of himself and his progenitors for several generations, I anticipate with pleasing expectation that retreat, in which I promise myself to realize without alloy the sweet enjoyment of partaking in the midst of my fellow citizens the benign influence of good laws under a free government—the ever favorite object of my heart, and the happy reward, as I trust, of our mutual cares, labors and dangers. — Покладаючись на доброту моєї країни в цьому та в інших моментах і сповнений гарячої любові до неї, яка є такою природною для людини, що вважає цю країну рідною землею як для себе, так і для кількох поколінь своїх предків, я з приємністю передчуваю свій відхід на нічим не затьмарений відпочинок, яким обіцяю собі сповна насолодитися, відпочинок у компанії своїх співгромадян на тлі благодійного впливу справедливих законів та під керівництвом уряду вільних людей, що завжди було руйнівною спонукою моєї душі і, сподіваюся, стане щасливою винагородою за наші спільні труди, турботи та небезпеки.

Проте з урахуванням того, що частина емоційної інформації промови Дж. Вашингтона не була передана перекладачем, загальне стилістичне навантаження тексту перекладу, звичайно, не є рівноцінним вихідному тексту, що зумовлено метою перекладу. Наведемо приклади невідтворених уривків:

Let it simply be asked where is the security for property, for reputation, for life, if the sense of religious obligation desert the oaths, which are the instru-

ments of investigation in courts of justice? And let us with caution indulge the supposition that morality can be maintained without religion.

Who that is a sincere friend to it can look with indifference upon attempts to shake the foundation of the fabric?

Satisfied that if any circumstances have given peculiar value to my services, they were temporary, I have the consolation to believe that, while choice and prudence invite me to quit the political scene, patriotism does not forbid it.

Тактика передачі формально-структурних характеристик тексту представлена операціями опущення окремих пов'язаних сегментів тексту (речень, абзаців) у перекладі промови Дж. Вашингтона та відтворенням архітектоники вихідного тексту у перекладі промови Дж. Кеннеді.

У якості перспектив подальших розробок вбачаємо аналіз перекладів політичних промов, виконаних із застосуванням стратегії переадресації та терціарного перекладу. Варто зауважити, що стратегія терціарного перекладу передбачає наявність розмаїття цілей перекладу в залежності від чинників комунікативної ситуації перекладу, що й спрямовує наступні розвідки у цьому напрямку. Крім того, у якості перспектив розглядаємо розширення емпіричного матеріалу дослідження, жанрів, як у рамках політичного дискурсу, так і поза його межами.

ЛІТЕРАТУРА

Жмаєва Н. С., Корольова Т. М. Стратегії, тактики та операції перекладу: *Proceedings of XX International scientific conference. Practical Applications of Research Findings*. Morrisville : Lulu Press, 2018. P. 60–63.

Washington's Farewell Address to the People of the United States. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/GPO-CDOC-106sdoc21/pdf/GPO-CDOC-106sdoc21.pdf>

President John F. Kennedy's Inaugural Address. <https://www.archives.gov/milestone-documents/president-john-f-kennedys-inaugural-address>

Промови, що змінили світ. Вид. група КМ-БУКС, 2019.

Жмаєва Н., Юхимець С. До питання визначення критеріїв оцінювання адекватності перекладу. *Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського*. Лінгвістичні науки: зб. наук. праць. Одеса : Астропринт. 2019. Вип. 29. С. 104–119.

ON THE ISSUE OF TRANSLATION STRATEGIES OF POLITICAL SPEECHES

Natalya Zhmayeva

Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of Translation and Theoretical and Applied Linguistics, State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”

Odesa, Ukraine

e-mail: zhmaeva@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3382-0155>

SUMMARY

Modern translation studies which are of descriptive nature mainly presuppose the opportunity of altering the function of the source text in translation, reconstruction of sense and structure in correspondence with the aim of translation. The investigation has been carried out in the framework of the communicative-functional approach to translation which accounts for the entire spectrum of linguistic and extra linguistic factors influencing translation in the broad sense. This fact proves the relevance of the article.

The carried out analysis is aimed at determining the inventory of tactics and operations of the translations resulted from applying the strategy of communicatively equivalent translation and the strategy of tertiary translation.

The implemented strategies of translation have been actualized by common tactics (the tactic of rendering relevant information, the tactic of rendering stylistic features, the tactic of rendering the source text formal and structural features), each having specific features of realization.

Common operations for the applied tactics have proved to be as following: search for an equivalent or a variant equivalent,

Key words: *political speeches, strategy of communicatively equivalent translation, strategy of tertiary translation, translation tactic, translation operation.*

REFERENCES

Zhmayeva, N. S., Korolova, T. M. (2018). Stratehii, taktyky ta operatsii perekladu [Translation Strategies, Tactics and Operations]. *Proceedings of XX International scientific conference «Practical Applications of Research Findings 2018»*. Morrisville: Lulu Press, 60–63. [in Ukrainian]

Washington's Farewell Address to the People of the United States. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/GPO-CDOC-106sdoc21/pdf/GPO-CDOC-106sdoc21.pdf>

President John F. Kennedy's Inaugural Address. <https://www.archives.gov/milestone-documents/president-john-f-kennedys-inaugural-address>

Zhmayeva, N. S., & Yukhymets, S. Yu. (2019). Do pytannia vyznachennia kryteriiv otsiniuvannia adekvatnosti perekladu [On the issue of translation adequacy assessment criteria]. *PNPU imeni K. D. Ushynskoho: zb. nauk. prats (linhvistychni nauky)*, 29, 104–119 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10 квітня 2022